

STARTAP EKOTIZIMIDAGI VENCHUR KAPITALINING EVOLYUTSIYASI VA MUAMMOLARI

Karajanova Gulnoza Tollievna

SamISI, Investitsiyalar va innovatsiyalar kafedrası assistenti,

Babaeva Aziza Sharafidinovna

Bobokulova Ergashoy Alisherovna

Narzullaeva Dilbar Sobirovna

SamISI, Bank ishi yo‘nalishi, 5-kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqola startap ekotizimidagi venchur kapitalining evolyutsiyasi, ta’siri va muammolarini o‘rganadi va uning tarixi, asosiy ishtirokchilari va investitsiya strategiyalarini tahlil qilib, venchur kapitalining innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash, iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantirish va tadbirkorlikni shakllantirishdagi rolini ochib beradi. O‘zining transformatsion ta’siriga qaramay, venchur kapitali yuqori muvaffaqiyatsizlik stavkalari va bozor tarafkashliklari kabi to‘siqlarga duch keladi. Shunga qaramay, strategik siyosatni ishlab chiqish va doimiy qo‘llab-quvvatlash tadbirkorlik, innovatsiyalar va iqtisodiy farovonlikka yordam berib, bu qiyinchiliklarni engib o‘tishi mumkin.

Kalit so‘zlar: venchur kapitali, startap ekotizim, innovatsiyalar, tadbirkorlik, investitsiya strategiyalari, iqtisodiy o‘shish, texnologik yutuqlar, ish o‘rinlari yaratish, moliyalashtirish, xavfni kamaytirish, bozor imkoniyati, muvaffaqiyat omillari, siyosat oqibatlarini.

ЭВОЛЮЦИЯ И ПРОБЛЕМЫ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА В СТАРТАП-ЭКОСИСТЕМЕ

Аннотация: Это научное статья исследует эволюцию, влияние и проблемы венчурного капитала (ВК) в экосистеме стартапов. Анализируя его историю, ключевых игроков и инвестиционные стратегии, мы раскрываем роль венчурного капитала в содействии инновациям, стимулировании экономического роста и формировании предпринимательства. Несмотря на свое преобразующее влияние, венчурный капитал сталкивается с такими препятствиями, как высокий уровень

неудач и предвзятость рынка. Тем не менее, разработка стратегической политики и постоянная поддержка могут решить эти проблемы, стимулируя предпринимательство, инновации и экономическое процветание.

Ключевые слова: венчурный капитал, стартап-экосистема, инновации, предпринимательство, инвестиционные стратегии, экономический рост, технологические достижения, создание рабочих мест, финансирование, снижение рисков, рыночные возможности, факторы успеха, политические последствия.

THE EVOLUTION AND CHALLENGES OF VENTURE CAPITAL IN THE STARTUP ECOSYSTEM

Abstract: This scientific article explores the evolution, impact, and challenges of venture capital (VC) in the startup ecosystem. Analyzing its history, key players, and investment strategies, we uncover VC's role in fostering innovation, driving economic growth, and shaping entrepreneurship. Despite its transformative influence, VC faces hurdles such as high failure rates and market biases. Nonetheless, strategic policymaking and continued support can navigate these challenges, propelling entrepreneurship, innovation, and economic prosperity.

Keywords: venture capital, startup ecosystem, innovation, entrepreneurship, investment strategies, economic growth, technological advancements, job creation, funding, risk mitigation, market opportunity, success factors, policy implications.

So‘nggi yillarda venchur kapitali sohasi sezilarli o‘shish va evolyutsiyani boshdan kechirdi. Startup ekotizimining muhim tarkibiy qismi sifatida venchur kapital innovatsion dastlabki bosqichdagi kompaniyalarni moliyalashtirish va qo‘llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Texnologiyaning yuksalishi va buzg‘unchi biznes modellari bilan venchur kapitali o‘z g‘oyalarini bozorga chiqarishga intilayotgan tadbirkorlar uchun muhim moliyalashtirish manbasiga aylandi. Ushbu maqola venchur kapitalining turli jihatlarini, jumladan, uning tarixi, asosiy ishtirokchilari, investitsiya strategiyalari va iqtisodiyotga ta’sirini o‘rganishga qaratilgan. Venchur kapitali sanoati oldida turgan tendentsiyalar va muammolarni o‘rganib chiqib, biz bu orqali moliyalashtirishning ushbu shakli tadbirkorlik va innovatsiyalarning kelajagini qanday shakllantirayotganini yaxshiroq tushunishimiz mumkin. Ushbu tadqiqot venchur

kapitalning iqtisodiy o‘shni rag‘batlantirish va tadbirkorlikni rag‘batlantirishdagi o‘rni haqida kengroq ma'lumot qilishga yordam beradi.

Venchr kapitalining tarixi va evolyutsiyasi 20-asrning o‘rtalarida Amerika tadqiqot va rivojlanish korporatsiyasi (ARDC) va J.H. Whitney & Company innovatsion biznesga sarmoya kirita boshladi. Dastlab venchr kapitali birinchi navbatda yuqori o‘sh potentsialiga ega, ammo an’anaviy moliyalashtirishdan foydalanish imkoniyati cheklangan startaplarni moliyalashtirishga qaratilgan edi. Yillar davomida venchr kapital tadbirkorlikni rivojlantirish va texnologik yutuqlarni qo‘llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydigan murakkab sanoatga aylandi. Venchr kapitalining o‘sh texnologiyaga asoslangan sanoatning yuksalishi, globallashuv va yuqori xavfli, yuqori daromadli investitsiyalarga talabning ortishi kabi omillar bilan ta'minlangan [5].

1960 va 70-yillarda venchr kapitali sanoati o‘z asosini topdi, venchr kapitali firmalari kompaniyalarni moliyalashtirish o‘rniga ularni ochish va kengaytirishga e’tibor qaratdilar. 1980-yillarda leveraged sotib olish buni kuzatildi va venchr kapital firmalari venchr kapitaldan leveraged sotib olishga o‘tishni boshladilar. 1990-yillar venchr kapital pufaklari bilan belgilandi, 2000-yillarda esa dot-com pufakchasi va kredit inqirozi kuzatildi. 2010-yillar kengayish davri bo‘ldi, 2020-yillar esa COVID-19 retsessiyasi bilan belgilandi [7].

Bugungi kunda venchr kapital firmalari nafaqat kapital, balki tajriba, murabbiylik va qimmatli manbalar bilan bog‘lanishni ta'minlab, startaplar uchun asosiy moliyaviy manba hisoblanadi. Venchr kapitali tadbirkorlik ekotizimining muhim tarkibiy qismiga aylandi, 1974 yildan beri birlamchi ommaviy takliflardan (IPO) o‘tgan kompaniyalarning 42 foizi venchr yordamiga ega [6].

Venchr kapitali rivojlanishda davom etmoqda, bunda “aqli pullar”ga e’tibor kuchayib bormoqda, bu esa startaplarga o‘z bizneslarini qurish va kengaytirish muammolarini hal qilishda qimmatli yo‘l-yo‘riq va qo‘llab-quvvatlay oladigan investorlarga tegishli. Sanoat, shuningdek, global va xilma-xil bo‘lib, venchr kapital firmalari dunyoning deyarli har bir burchagida faoliyat yuritib, turli sohalardagi startaplarni moliyalashtirish va qo‘llab-quvvatlashni ta'minlaydi [5].

20-asrning o‘rtalarida paydo bo‘lgan ba’zi taniqli venchr kapital firmalariga quyidagilar kiradi:

- *American Research and Development Corporation (ARDC)*: 1946-yilda Jorj Doriot tomonidan asos solingan ARDC birinchi venchr kapital firmasi bo‘lib, urush

davrida ishlab chiqilgan texnologiyalarni tijoratlashtirgan korxonalarni kapital bilan ta'minlashga qaratilgan.

• *Draper, Gaither & Anderson (keyinchalik Sutter Hill Ventures)*: 1957-yilda tashkil etilgan ushbu venchur kapital firmasi ushbu davrda startaplarning o'sishi va rivojlanishiga hissa qo'shgan yana bir dastlabki o'yinchi bo'lgan.

• *Kleiner Perkins*: 1972-yilda tashkil etilgan Kleiner Perkins Apple, Google va Amazon kabi yirik texnologiya kompaniyalarini qo'llab-quvvatlagan, texnologiya landshaftini shakllantirishda muhim rol o'ynagan taniqli venchur kapital firmasiga aylandi.

• *Sequoia Capital*: Shuningdek, 1972-yilda tashkil etilgan Sequoia Capital yana bir taniqli venchur firma bo'lib, Apple, Google va LinkedIn kabi muvaffaqiyatli texnologiya kompaniyalarini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynadi [8].

Ushbu firmalar venchur kapitali taraqqiyotida muhim rol o'ynagan, innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlagan va texnologiya va tadbirkorlik ekotizimining o'sishiga hissa qo'shgan.

Venchur kapitali startaplarga nafaqat moliyaviy resurslar, balki strategik yo'l-yo'riq va soha tajribasini taqdim etish orqali tadbirkorlikni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu moliyalashtirish shakli tadbirkorlarga o'sishning muhim bosqichlarida kapital kiritish orqali innovatsion g'oyalarni hayotiy biznesga aylantirish imkonini beradi. Dastlabki bosqichdagi korxonalarda hisoblangan risklarni o'z zimmasiga olib, venchur kapitalistlar ish o'rinlari yaratish, iqtisodiy o'sish va texnologik taraqqiyotga hissa qo'shadilar. Bundan tashqari, venchur kapital firmalari ko'pincha tadbirkorlar va yirik institutlar o'rtasida ko'prik vazifasini o'taydi va biznes muvaffaqiyatiga olib kelishi mumkin bo'lgan muhim hamkorlik va aloqalarni osonlashtiradi. Venchur kapitalistlari tomonidan olib boriladigan jiddiy tekshiruv jarayoni nafaqat investitsiya risklarini yumshatibgina qolmay, balki tadbirkorlarga biznes modellari va strategiyalarini takomillashtirishga yordam beradi. Venchur kapitali tadbirkorlik tashabbuslari uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va turli sohalarda taraqqiyotga turtki beradi. [Feifei Chen va boshqalar, 2023].

Tadbirkorlar uchun venchur kapitalning ba'zi afzalliklari quyidagilardan iborat:

• **Kattaroq kapitalga ega bo'lish**: venchur kapitalistlar odatda startaplarga katta miqdordagi kapitalni sarmoya qilib, o'sish, kengayish, iste'dodlarni yollash, mahsulot ishlab chiqish, marketing va infratuzilma uchun zarur mablag'larni ta'minlaydi [10].

• **Ekspertiza va yo‘l-yo‘riq:** Venchur kapitali firmalari ko‘pincha sohaga oid bilim va tajribani olib, qimmatli yo‘l-yo‘riq, maslahat va muammolarni hal qilish va asosli qarorlar qabul qilishda startap ta‘sischilariga yordam beradi.

• **Tarmoq imkoniyatlari:** venchur kapitalistlar startaplarga tegishli manfaatdor tomonlar bilan bog‘lanish, yangi bozorlarga kirish, hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va qimmatli tushunchalarga ega bo‘lishda yordam beradigan keng tarmoqlarga ega.

• **Masshtablilik:** Venchur kapitalini moliyalashtirish, ayniqsa, startaplar tez sur‘atlar bilan o‘shishga intilayotgan rivojlanishning dastlabki bosqichlarida foydali bo‘lib, ularga qarzdorlik yukisiz o‘shishga imkon beradi.

• **Riskni kamaytirish:** Venchur kapitali startaplarga biznesdagi muvaffaqiyatsizlik xavfini bo‘lishish imkonini beradi, chunki venchur kapitalistlar o‘zlari sarmoya kiritgan kompaniyalar muvaffaqiyatidan manfaatdor bo‘lib, muvaffaqiyatni ta‘minlash uchun doimiy qo‘llab-quvvatlash va ko‘rsatmalar beradi [9].

Venchur kapitali innovatsiyalar va iqtisodiy o‘shishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu moliyalashtirish shakli startaplarni yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va innovatsion mahsulotlarni bozorga chiqarish uchun zarur resurslar bilan ta‘minlaydi, bu esa iqtisodiy taraqqiyotni ta‘minlaydi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, venchur kapitali qo‘llab-quvvatlanadigan kompaniyalar tadqiqot va ishlanmalarga ko‘proq sarmoya kiritadilar, bu esa an'anaviy sanoatni buzishi mumkin bo‘lgan ilg‘or yechimlarni yaratishga olib keladi [Guoan Vang, 2024]. Bundan tashqari, venchur kapital tez miqyoslash potentsialiga ega bo‘lgan dastlabki bosqichdagi kompaniyalarning o‘shishini qo‘llab-quvvatlash orqali yangi ish o‘rinlari yaratishni rag‘batlantirishga yordam beradi. Innovatsion korxonalariga kapital kiritish orqali venchur kapitalistlar tadbirkorlikni rag‘batlantirish va umumiy iqtisodiy o‘shish va raqobatbardoshlikka hissa qo‘shadigan texnologik yutuqlarni boshqarishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Venchur kapitalini oladigan startap muvaffaqiyatini belgilovchi ba‘zi asosiy omillarga quyidagilar kiradi:

• **Bozor imkoniyati:** venchur kapitalistlar katta talab va qiymat taklifiga ega bo‘lgan katta, o‘shib borayotgan bozorga yo‘naltirilgan startaplarni izlaydilar, bu esa kengaytirish va farqlash uchun joyni ko‘rsatadi.

• **Jamoa sifati:** Tegishli ko‘nikmalar, tajriba va qarashlarga ega bo‘lgan yuqori sifatli jamoa startap strategiyasini amalga oshirish va qiyinchiliklarni yengish uchun

juda muhimdir. Jamoa hamjihatligi, xilma-xillik va madaniyat ham startap faoliyatida muhim rol o‘ynaydi.

• **Ishtirok etish va o‘shish:** daromad, foydalanuvchilar bazasi, mijozlarni ushlab turish, mahsulot ishlab chiqish va bozor ulushi kabi startapning muvaffaqiyati va muvaffaqiyatining dalillari venchur kapitalini jalb qilish va uni saqlab qolish uchun zarurdir.

• **Moslashuvchanlik:** Jamoaning qiyinchiliklarga javoban strategiyalarni aylantirish yoki o‘zgartirish qobiliyati muvaffaqiyatning asosiy omili hisoblanadi. Venchur kapitalistlari jamoaning kelajakdagi samaradorligini ko‘rsatish uchun qanday moslashganligi haqidagi o‘tmishdagi misollarni qadrlashadi.

• **Investitsiyalarning rentabelligi:** venchur kapitalistlar “fondni qaytarish” yoki fond qiymatidan oshib ketadigan investitsiyalarni maqsad qilib, sezilarli daromad keltirish potentsialiga ega bo‘lgan investitsiyalarni qidiradi, bu esa fond faoliyati va qo‘llab-quvvatlovchilarni qo‘llab-quvvatlashni davom ettirishga ishonitirish uchun juda muhimdir [11].

Ushbu omillar birgalikda venchur kapitalni moliyalashtirishni ta‘minlaydigan startaplarning muvaffaqiyatiga hissa qo‘shadi, ularning o‘shishiga, innovatsiyalariga va bozordagi umumiy raqobatbardoshligiga ta‘sir qiladi.

Boshlang‘ich moliyalashtirish sohasida venchur kapitalining qiyinchiliklari va tanqidlari muhim ahamiyatga ega. Bir qiyinchilik - bu venchur kapitalistlar uchun investitsiyalarni sezilarli darajada yo‘qotishiga olib keladigan startaplarning yuqori muvaffaqiyatsizlik darajasi [Tukura Nashuka Tino va boshq., 2020]. Bundan tashqari, venchur kapital qo‘yilmalarida likvidlikning yo‘qligi uni uzoq muddatli majburiyatga aylantiradi va har qanday daromad olishdan oldin kapitalni yillar davomida bog‘laydi. Tanqidchilarning ta‘kidlashicha, venchur kapitali tadbirkorlik landshaftidagi innovatsiyalar va xilma-xillikni bo‘g‘ib qo‘yishi mumkin bo‘lgan ayrim tarmoqlar va hududlarni qo‘llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, moliyalashtirishni qidirayotgan startaplar o‘rtasidagi raqobatning yuqori darajasi baholarning oshishiga va bozorda potentsial pufakchalarga olib kelishi mumkin. Umuman olganda, venchur kapitali oldida turgan muammolar va tanqidlar moliyalashtirishning ushbu shakliga xos bo‘lgan murakkablik va xavflarni ta‘kidlaydi va bu turli tashvishlarni hal qilish uchun nozik yondashuvni talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda, venchur kapital zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalar va tadbirkorlikni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Moliyaviy resurslar, tarmoq

imkoniyatlari va murabbiylik orqali venchur kapitalistlar startaplarga o'sish va muvaffaqiyatga erishish imkonini beradi. Tadbirkorlar va investorlar o'rtasidagi simbiotik munosabatlar nafaqat iqtisodiy o'sishni, balki ilg'or texnologiyalar va mahsulotlarni ishlab chiqishga ham olib keladi. Biroq, venchur kapitali o'z muammolaridan xoli emas, masalan, startaplarning yuqori muvaffaqiyatsizlik darajasi va bozorni to'ldirish potentsiali. Ham tadbirkorlar, ham investorlar uchun imkoniyatlarni sinchkovlik bilan baholash va risklarni samarali boshqarish zarur. Oldinga siljishda siyosatchilar venchur kapital ekotizimini doimiy innovatsiyalar va iqtisodiy farovonlikni ta'minlash uchun qonunchilik va rag'batlantirish orqali qo'llab-quvvatlashda davom etishlari kerak. Venchur kapitalining dinamik va doimiy rivojlanayotgan tabiati tadbirkorlikning kelajagini shakllantirishda davom etadi va turli sohalarda taraqqiyotga turtki bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ijsrem Journal. (2023). Smart Start-Up Analyzer: Prediction Model, Analysis tool for Venture Capitals using Machine Learning
2. Feifei Chen, Huifen Li, Yue Zhang, Yee Cheok Mui Yee. (2023). A Review on Factors Influencing the Location Distribution of Venture Capital
3. Guoan Wang. (2024). The Determinants of Venture Capital Investment Decisions
4. Tukura Nashuka Tino, Tukura Daudu Fwaje, S. Abwage. (2020). Militarization of Electoral Process and Political Participation in the 2019 General Elections in Rivers State, Nigeria.
5. <https://www.linkedin.com/pulse/history-evolution-venture-capital-financial-tool-startups-fred-tanada>
6. <https://www.goingvc.com/post/journey-through-time-a-comprehensive-history-of-venture-capital>
7. https://en.wikipedia.org/wiki/J._H._Whitney_%26_Company
8. <https://www.collective-genius.com/blog/the-history-of-venture-capital-vc>
9. <https://www.nexford.edu/insights/pros-cons-venture-capital>
10. <https://fitsmallbusiness.com/venture-capital-advantages-and-disadvantages/>
11. <https://www.linkedin.com/advice/0/what-some-success-factors-metrics-venture-capital>